

3. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2002. 228 с.
4. Подольская Н. В. Ономастика. Москва: Наука, 1978. 166 с.
5. Позніхиренко Ю. І. Передумови виникнення та розвиток ергонімії як розділу ономастики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. Вип. 10. 2013. С. 210–214.
6. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва: Наука, 1973. 366 с.
7. Торчинський М. М. Українська ономастика: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2010. 138 с.
8. Торчинський М. М. Конотація онімної лексики. *Наукові записки Вінницького державного пед. університету імені М. Коцюбинського. Серія: Філологія*. 2010. С. 25–32.
9. Торчинський М. М. Онімна система і критерії її аналізу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія «Мовознавство»*. 2014. № 2. С. 282–287.
10. Cambridge American English Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/american-english/> (дата звернення: 25.10.2021).
11. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press, 2005. 1538 p.

УДК 811.111:811.112.2]342.6

ФОНЕТИЧНІ ПРОЦЕСИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ

А. І. Сорока, О. В. Білецька

Анотація. У пропонованому дослідженні подана інформація про фонетичні процеси у розвитку англійської та німецької мов у зіставному аспекті. Методологічною основою роботи став зіставний метод, що уможливило висвітлення спільних і відмінних фонетичних ознак у складі досліджуваних одиниць в обох мовах. Встановлено, що німецька та англійська розмовна мови сприяють значними модифікаціям кількісних та якісних характеристик приголосних та голосних, оскільки характеризуються невимуженістю, прискореним темпом мовлення на комунікативно ненавантажених ділянках і певною недбалістю вимови звукових сегментів. Серед основних причин варіативності приголосних у мовленнєвому потоці можна виділити комбінаторно-позиційні та просодичні чинники, а також комунікативну динаміку мовленнєвого повідомлення.

Ключові слова: фонетичні процеси, системний підхід, аналіз, англійська мова, німецька мова.

Мова – це суспільне явище, це засіб взаєморозуміння між народами і носіями мови; це предмет кількох лінгвістичних наук (лінгвістики, історії мови, граматики, фонетики, стилістики, лексикології). Кожна з наук досліджує певну сторону мови. Наша основна мета полягає в тому, щоб аргументувати невід’ємність фонетичних процесів у розвитку та становленні англійської та німецької мов.

Англійська та німецька беруть коріння від однієї батьківської мови: західногерманської, з якої також походять інші мови, як-то голландська, африканська, фламандська або фризська. Отож, їх можна було б назвати «спорідненими» мовами, оскільки вони мають низку спільних особливостей у синтаксисі, морфології та фонології, серед іншого. Історія англійської та німецької мов, як споріднених, сягає пізньої античності, де вони були діалектами прото-західногерманської мови. Після свого розколу, понад 1 400 років тому, вони розробили власні мовні системи, які були майже ідентичними на попередніх етапах. Однак це змінилося, як можна побачити, в їхній поточній системі голосних: німецька система голосних складається із 23 монофтонгів і 8 дифтонгів, водночас англійська має лише 12 монофтонгів і 8 дифтонгів [1].

У розмовній мові спостерігається яскравіша варіативність фонетичних характеристик, ніж це акцептується теоретичним зображенням. Невимужений стиль розмовної мови спричиняє збільшення асимілятивного впливу звукових сегментів, кількісної та якісної редукції голосних й ослаблення артикуляції приголосних звуків. Однак, незважаючи на істотні звукові зміни, сприйняття мовленнєвого повідомлення не порушується, оскільки носій мови компенсує недостатню фонетичну інформацію залученням даних про інші характеристики повідомлення, зокрема сприйняття загального змісту, а також за допомогою екстралінгвістичного контексту. На реалізацію звукових сегментів у розмовній мові впливають:

1. комбінаторно-позиційні чинники;
2. комунікативна динаміка мовленнєвого повідомлення;
3. його просодична структура.

Внаслідок коартикуляції звуків у мовленнєвому потоці постійно взаємодіють процеси інерції та випередження артикуляційних рухів. [2: 46]. Асимілятивні явища, які виникають під впливом коартикуляції, обумовлюють значну алофонічну варіативність, але не приводять до виникнення фонемних протиставлень і, як наслідок, не порушують сприйняття повідомлення. Зокрема, у складах, які містять кілька зімкнено-вибухових приголосних, спостерігається ослаблення змички у першого приголосного /lebt/, а також помітне скорочення його довготи; у дистрибуції з голосними й шиплячими приголосними глухі зімкнено-вибухові [p], [k] набувають фрикативного відтінку: /ich hab's doch/ – [iç haps doh]. Спірантизації підлягають також дзвінки консонанти [b], [g] в інтервокальній позиції: /aber/ – [a:ver], після сонорних приголосних [l], [r]: /halbe/ – [halve] та між двома компонентами фонетичного слова або синтагми: /habich/ – [ha:viç]. У розмовній мові наявне повне випадіння глухого передньоязикового [t]. Особливо часто це явище спостерігається в дистрибуції з передньоязиковими сонантами [l], [n] і шиплячими: /hältst/ – [hElst], /entsteht/ – [Enʃte:t]. Зазначені звукові модифікації, однак, не впливають на сприйняття змісту мовленнєвого повідомлення, а служать підтвердженням тенденції до неповної реалізації сегментних одиниць у сучасній вимовній нормі. Глухі спіранти набувають у розмовній мові певної дзвінкості, а дзвінки, навпаки, – глухості. Крім того, під впливом комбінаторно-позиційних чинників спостерігається вокалізація спірантів, внаслідок чого вони реалізуються як напівголосні. Дзвінкість характерна переважно для інтервокальної позиції: /Straße/ – [ʃtra:ze], /was er/ – [vaz er]. На стиках морфем фіксується повна асиміляція за глухістю дзвінких щільних консонантів: /Absicht/, /Abendjournal/, /und so/, що суперечить німецькій орфоепічній нормі. При прискоренні темпу можлива заміна алофону [ç] на дзвінкий [j]: /bisschen/ – [bisjen]. Глухий фрикативний [h] у дистрибуції з двома дзвінкими консонантами, в інтервокальній позиції і в суфіксах -heit/-haft, підлягає випадінню: /woher/, /wohin/, /Freiheit/. Однією з особливостей розмовної мови є вокалізація фонемі [l] в службових словах після довгих голосних фонем і дифтонгів: /ma:l sehen/ – [ma ze:n]. Також вокалізацію фонемі [l] і навіть її елізію (випадіння) викликає наступний спірант [s]: /damals/ – [da:ma:s]; /sollst/ – [zost]. При зміні моторики мовлення можлива подвійна асиміляція фонемі /l/ в сталих сполученнях: /ich danke vielmals/ – [fi:mas] [2, с. 46].

Для німецької розмовної мови характерна реалізація фонемі [r] за допомогою фрикативного [ʀ] та вокалізованого алофона [ɐ]. Набір позицій для цих алофонів значно ширший, ніж у літературній мові. Слід зазначити, що типовий для стандартної вимовної норми сонорний вібрант [R] поступово зникає у повсякденному спілкуванні і залишається практично сценічною нормою. Щодо передньоязикового [r], то цей варіант реалізації характерний лише для окремих діалектів, зокрема баварського, а на сцені протягом останнього десятиріччя практично не використовується (за винятком оперного співу). Носові фонемі [m], [ŋ] характеризуються відносною стабільністю у мовленнєвому потоці, однак для передньоязикового сонанта [ŋ] сильною позицією, де виявляються всі його диференційні ознаки, є лише початкова позиція у складі та слові. В інших випадках – на морфемних стиках, на стиках слів у синтагмі та в абсолютному кінці слова – цей приголосний підлягає асиміляції. Наприклад, у дистрибуції з наступними губними він уподібнюється губному [m], а під впливом задньоязикових приголосних сам стає [ŋ]: /gehen wir/ – [ge:m:vi:α], /anpacken/ – [ampakŋ], /man kommt/ – [maŋ komt]. Аналіз реалізації кінцевих складів /en/, /em/ у розмовній мові показав повну редукцію голосного /e/. Це явище також притаманне і сучасній літературній вимовній нормі, однак у розмовній мові наявна елізія сонатного складу та злиття решти з кореневою морфемою: /legen/ – [le:gn], /gelbem/ – [gelbm]] [3, с. 13, 14].

В англійській мові існує 44 фонемі або звуки слів, які складають мову. Вони поділяються на 19 приголосних, 7 диграфів, 5 звуків, що контролюються «г», 5 довгих голосних, 5 коротких голосних, 2 звуки «оо», 2 дифтонги.

Чергування звуків в англійській мові відбувається відповідно до суворих стандартів для кожної фонемі. С-звуки, які утворюють /k/ у stop, crack, creer та С-звуки, які утворюють /s/ у центральному, центовому та цитованому. Q-звуки також є в словах, які містять літери «kw»,

наприклад у *walkway*, *parkway* та *awkward*. Х-звуки також є в словах із «cks», наприклад у *backstop*, *rocks* і *necks*.

Продовжуючи розпочате, висвітливо морфологічне явище, яке присутнє і в німецькій, і в англійській мовах, важливим воно є тому, оскільки також впливає на фонологію. Це тип чергування основних голосних, що вказує на зміну граматичної функції [4, с. 13]. Аблаут в англійській та німецькій мовах чудово проявляється в утворенні так званих «сильних» дієслів, відмінної риси германських мов, за допомогою яких деякі дієслова змінюють свій основний голосний, утворюючи минулий час, наприклад: PGmc *sehwo – *sahw > OHG sihu – sah > поточний *ich sehe* – *ich sah* > англ. *Sēo* – *seah* > поточне «я бачу – я бачив».

Інший тип дієслів у німецькій мові, «слабкі» дієслова, утворюють минулий час шляхом додавання зубного суфікса, як в англійській мові «*I say* – я сказав» та німецькій *ich sage* – *ich sagte*. Третя зміна голосних, на яку слід звернути увагу, стосується дифтонгів. Завдяки цьому процесу англійські та німецькі [i:] та [u:] дифтонгували на [ai] та [au] відповідно, так що такі слова, як *hūsan «будинок» та *bītan «кусати» в PGmc перетворилися на: д.-англ. *bītan* > сучасне англійське ‘bite’ [bait] *hūs* > сучасний англійський «будинок» [haus].

З одного боку, англійська мова зазнала цієї зміни через так званий великий зсув голосних, який, як пояснювалося раніше, був зсувом усіх довгих голосних. Вони змінили свою вимову та змістилися вгору в таблиці голосних, завдяки чому ті, що знаходяться у верхній її частині (тобто [i:] і [u:]), стали дифтонгами в ранній період сучасної англійської мови (з XV століття). З іншого боку, німецька мова пройшла подібний процес дифтонгізації. Однак не всі слова пройшли цей процес, як англійське «light» і німецьке *Licht*. *Lieht* [liæçt] завдяки скороченню закритих складів, утворюючи поточну німецьку *Licht* [liçt]. Водночас *lēoht* [le:əxt] перетворився на [li:xt] через палатальний умлаут, утворивши сучасний [laɪt]. Однак варто також згадати, що англійська дійсно пройшла процес передкластерного скорочення, яке відбулося в середньоанглійській (наприклад, [‘ke:pte] > [‘keptə] «зберегти»). Інші західногерманські мови, як-от нідерландська чи африкаанс, також зазнали такої ж складної зміни голосних [5, с. 57, 59].

Далі звернемо увагу на комунікативну динаміку мовленнєвого повідомлення, яке характеризується такими ситуативно-комунікативними показниками, як соціальні умови та сфера комунікації, комунікативні наміри і план, володіння інформацією, відношення до змісту інформації, до партнера по комунікації тощо. Це обумовлює вибір конкретних фонетичних засобів: тембр голосу, артикуляцію, інтонацію, типу вимови (повного чи неповного стилів), темп, що не може не позначитися на фонетичних характеристиках сегментних одиниць [4, с. 220].

З комунікативною динамікою тісно пов’язаний чинник, який сприяє звуковим модифікаціям у розмовній мові, а саме просодична структура мовленнєвого повідомлення. Більшість сучасних досліджень у галузі сегментної фонетики спрямована на виявлення взаємодії між одиницями сегментного та супrasegmentного рівнів. До просодичної структури належать такі параметри:

- мелодичне оформлення фрази;
- паузація;
- темп мовлення;
- позиція у мовленнєвому повідомленні.

У наголошеній позиції переважає повний тип реалізації приголосних. Наприклад, глухі зімкнено-вибухові [p], [t], [k] зберігають аспірацію та інтенсивність, їх довгота майже наближується до еталонної (тобто довготи ізольованих звуків). Для дзвінких [b], [d] [g] характерна напівдзвінка реалізація на початку слова та складу, вони не підлягають спірантизації в інтервокальній позиції. Під впливом наголосу глухі та дзвінкі спіранти [ʃ], [s], [z], [f], [v], [j], [ç] зберігають свої характерні ознаки, вимовляються інтенсивно і не підлягають впливу оточуючих голосних і приголосних. Для наголошеної позиції також характерна редукція ненаголошених сонантних складів /en/, /em/, але не спостерігається перерозподілу складів у слові внаслідок злиття окремих форм, завдяки чому кількість складів у слові зберігається [4, с. 179].

Сутність вище викладеного зводиться до того, що німецька та англійська розмовна мови сприяють значними модифікаціям кількісних та якісних характеристик приголосних та голос-

них, оскільки характеризуються невимушеністю, прискореним темпом мовлення на комунікативно ненавантажених ділянках і певною недбалістю вимови звукових сегментів. Серед основних причин варіативності приголосних у мовленнєвому потоці можна виділити комбінаторно-позиційні та просодичні чинники, а також комунікативну динаміку мовленнєвого повідомлення. Максимальні зміни диференційних ознак фонем спостерігаються під впливом просодичної структури та тісно пов'язаного з нею комунікативного навантаження. Це свідчить про вторинність комбінаторно-позиційних чинників щодо просодичних.

Abstract. The proposed research provides information on phonetic processes in the development of the English and German languages in a comparative aspect. The methodological basis of the work is the comparative method, which makes it possible to highlight common and distinctive phonetic features in the composition of the studied units in both languages. It has been established that German and English spoken languages contribute to significant modifications of the quantitative and qualitative characteristics of consonants and vowels, as they are characterized by ease, an accelerated pace of speech in communicatively unloaded sections, and a certain carelessness in the pronunciation of sound segments. Among the main reasons for the variability of consonants in the speech stream, combinatorial-positional and prosodic factors, as well as the communicative dynamics of the speech message, can be singled out.

Keywords: phonetic processes, systematic approach, analysis, English language, German language.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Duden Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion unter der Leitung von G. Drosdowski. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2000. 224 s.
2. Колесник О. С., Гаращук К. В. Теоретична фонетика англійської мови: навч. Посібник. Житомир, 2015. 233 с.
3. Fernandez M. C. Vowel change in English and German: a comparative analysis. Spain: 2017/2018. 27 p.
4. Beekes R. S. P. Comparative Indo-European Linguistics: An Introduction. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2011. 29, 171.
5. Salmons J. A History of German: what the past reveals about today's language. Oxford: Oxford UP. 2012. 236 p.

УДК 378.091.212.316.614.6

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗВО: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

М. В. Тимощук, Ю. В. Кушнір

Анотація. У роботі висвітлено питання соціально-психологічної адаптації студентів першого курсу ВНЗ. Авторами розглянуто теоретичні підходи до визначення терміна «адаптація», проаналізовано наукові напрацювання у сфері адаптації студентів до умов навчання в університеті, виокремлено форми адаптації, вплив саморозвитку та самовиховання до покращення рівня адаптації першокурсників, розглянуто роль позанавчальної діяльності як фактору адаптації студентів першокурсників.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний процес, саморозвиток, самовиховання, форми адаптації.

Постановка проблеми. Життя людини – це безперервне пристосування до умов настільки ж безперервно мінливого середовища, це вироблення нових форм поведінки, спрямованих на досягнення певних цілей. Загальновідомо, що початок навчання у закладі вищої освіти – один із ключових періодів професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Проблема адаптації студентів перших курсів у новому освітньому середовищі є однією з превалюючих на цьому життєвому етапі, адже перша невдача може призвести до розчарування, втрати перспектив, відчуження, пасивності. Подальша успішність навчання також залежить від успішності адаптації людини, яка кілька місяців тому переступила поріг університету. Перший курс може стати точкою опори для студента, а може призвести до різних деформацій у поведінці, спілкуванні та навчанні. Саме на першому курсі формується ставлення молодшої людини до навчання, до майбутнього професійної діяльності, продовжується «активний пошук себе», формується образ майбутньої професії, професійних поглядів. Першокурсники переживають руйнацію ідеалізованого уявлення про навчання у ЗВО, формування відносин з новими людьми, а також проблеми з освоєнням навчальної програми. Основним критерієм успішного ста-